

Budapesti Levéltári Mozaikok

2021/19. szám (régi sorozat 46. szám)

DOI: [10.56045/BLM.2021.19](https://doi.org/10.56045/BLM.2021.19)

ISSN: 2939-6921

URL: <http://leveltarimozaikok.bparchiv.hu/2021/12/15/leveltari-mozaikok-46/>

FEHÉR CSABA

**Büntetőperek Rákosi Mátyás ellen –
*Tanácsköztársaság népbiztosa és
kommunista agitátor***

Az ötvenes évekbeli tevékenységéhez képest kevésbé ismert Rákosi Mátyásnak a 20. század elején kialakuló magyar kommunista mozgalomban, majd a Tanácsköztársaság alatt játszott szerepe, illetve a 20-as években kifejtett politikai tevékenysége és elfogatása, 1926-os és 1934-es bírósági tárgyalása, és elítélését követően börtönben töltött évei. A két büntetőperes eljárás részleteibe enged bepillantást nyerni a cikk felfedve a perekben is felbukkanó életrajzi elemeket.

Kulcsszavak: *Rákosi-perbüntetőper, per, népbiztosok pere, Rákosi Mátyás, ítélet, 20. század első fele*

Rákosi Mátyás politikai tevékenysége meghatározó jelentőséggel bírt a 20. századi magyar történelem alakulására, de az utókor jobbára az 50-es években betöltött szerepét ismeri és a Rákosi-rendszer, a diktatúra emblematisz figurájaként azonosítja. 1926. július 12-én, vagyis 95 évvel ezelőtt indult ellene az első bírósági tárgyalás, amelyet 1934-ben egy második is követett, nehéz börtönökkel sújtva az elitét. Az alábbi írásban ezekről az eljárásokról tudhatunk meg többet, bepillantva egy kommunista „mozgalmár” életébe.

Manapság már kevésbé ismert Rákosi Mátyásnak a 20. század elején kialakuló magyar kommunista mozgalomban játszott szerepe, majd a Tanácsköztársaság alatt, illetve a 20-as években kifejtett politikai tevékenysége, vagy elfogatása és elítélését követően börtönben töltött évei. A szakirodalom és a forráskiadás az elmúlt harminc–negyven évben sem felejtette el, és nemrégiben is megjelent egy kisebb monográfia,¹ amely Rákosi személyével, tevékenységével foglalkozott, de a pereket jogi szempontból feldolgozó munka még nem született.

Rákosi életének erre az időszakára vonatkozóan Budapest Főváros Levéltára számottevő forrásanyaggal rendelkezik. Az iratok két nagyobb peranyag köré csoportosíthatók, amelyekben Rákosi vádlotként főszerepet kapott, illetve egy harmadik kiegészítő anyagban is érintett volt, de végül nem került sor tárgyalására. Sorrendben a második per, amely 1934-ben indult, a Hungaricana közgyűjteményi portálon is publikált [Rákosi-per](#) digitalizálva is olvasható, és mellette az ügynevezett [népbiztosok pere](#)² is jelentős adalékkal szolgál a Tanácsköztársaság alatti tevékenységére. Utóbbi esetében bár nyomozólevelet³ bocsátottak ki ellene, nem került sor vádemelésre, hiszen külföldön tartózkodott.

A fenti forrásokon kívül egy harmadik peranyagban is megjelenik Rákosi. Az ominózus irat az 1925–1927 között lezajlott, a tulajdonképpeni első büntetőper anyaga.⁴ Ez a per különös és nehezen magyarázható módon nem a Kommün alatti tevékenységét vizsgálta, *sőt, azt meg sem említette*, hanem a magyarországi kommunista mozgalom szervezése, a párt megteremtése és a szociáldemokrata mozgalom támogatása és alakítása a tárgya, vagyis a 20-as évek első felében, a baloldali mozgalmaknak a Kommün bukását követő talpra állása.⁵ Vádlotként olyan illusztris személyekkel kerül egy oldalra, *mondhatni egy padba*, mint [Vági István](#), [Göögös Ignác](#), [Őry Károly](#), [Tóth Györgyné sz. Hámán Katalin](#), [Vas Zoltán](#).

A lefolytatott eljárás⁶ – véleményem szerint – meghatározó jelentőségűvé vált Rákosi életében, hiszen az ítéletet követő büntetés-végrehajtási eljárás során vált belőle az a személy, a *harcos kommunista*, aki a második világháborút követően néhány évvel az ország élére állhatott. A börtönök alatt vált világszerte ismertté, és sajátos módon a börtönök védtek

¹ Feitl 2020.

² Rév 1969.

³ 1919. augusztus 11-én bocsátották ki, de már visszavonták, amikor valószínűleg rendőrségi sugallatra az ügyészség 1925. március 10-én indítványozta újabb nyomozólevél kibocsátását, amely június 6-án meg is született. Rákosi ellen a népbiztosi tevékenysége miatt adták ki és ez alapján fogták el szeptemberben.

⁴ Rákosit már a Népbiztos perben is vádlotként kezelték (ezt tekinthetjük első eljárásnak), majd 1925-ben statáriális eljárás indult ellene (ami a második eljárás), amely átfordult rendes eljárásba (harmadik eljárás). Az utolsó per (negyedik eljárás) az 1935-ös eljárás. Tényleges felelősségre vonás, jogerős ítélet csak az általam harmadik és a negyedik eljárásnak nevezett ügyekben született. A szocialista korszak szakirodalma harmadik Rákosi-perként tartja számon az 1935-ben indított pert. Rév 1969. 6. p., és *A Rákosi-per* 440. p.

⁵ A közkeletű magyarázat szerint ebben az időben zajlott a Horthy-rendszer Bethlen által vezényelt konszolidációja, amelynek fontos eleme volt a hatalom európai jellegének hangsúlyozása, amely mentes az erőszaktól és a megtorlástól. Ez a politikai indok támaszthatja alá azt is, hogy a még érvényben lévő statáriális szabályok szerint indult eljárást rendes bírósági útra terelték.

⁶ HU BFL VII.5.c 8771/1925.

meg az úgynevezett moszkvai tisztogatásoktól is életét,⁷ alakították ki gyanakvó és konspiráló, diktátorhoz illő jellemvonásait, miközben hosszú időre kivonták a valóságos életből, ami eltávolította a realitás talajától, megfosztotta józan ítélőképességétől. A fegyházban végül képzett, elhivatott, elismert és potenciális kommunista vezetővé érett.

Jelentősebb életrajzi elemek, amelyek a perekben is terítékre kerültek

Rákosi 1910-től a Magyarországi Szociáldemokrata párt tagja, valamint 1912-ig a budapesti Keleti Kereskedelmi Akadémia hallgatója és a Galilei-kör titkára.⁸ Ekkor ismerkedett meg a kommunizmus eszméjével, majd 1914-ig tartó hamburgi és londoni tanulmányútjai során mélyítette el ezzel kapcsolatos ismereteit megfigyelve a nyugati munkásság helyzetét. A Nagy Háborúban 1915-ben orosz hadifogságba esett és 1918-ig távol-keleti fogolytáborokban raboskodott. Hazaútja során testközelből figyelhette meg a szovjet forradalom hatalomra jutását, majd belépett a Kommunisták Magyarországi Pártjába.⁹ A Kommün idején 1919. március 21-től a kereskedelemügyi népbiztos helyettese, április 3-tól a szociális termelés népbiztosa, de június 24-től már nem tagja a Forradalmi Kormányzótanácsnak. Április közepétől július elejéig frontszolgálatot teljesített kisebb megszakításokkal: nagykanizsai helyőrség, Ruszinszko teljhatalmú megbízottja május 1-ig, május 2-án Salgótarján védelmében vett részt,¹⁰ majd június 7–8-án délen a francia hadosztályok késleltetése volt a feladata. Június 20. – július 2–3. között a Kassa körüli hadműveleteknél találjuk, végül a Dunántúlon az aratást ellenőrizte, július 20-án a népgazdasági tanács vezetője lett. Az összeomlás előtt a Vörös Őrség parancsnoka volt az utolsó nyolc–kilenc napon, augusztus 1-ig. Szónoki és szervező képessége, valamint agitációs hajlama már ekkor megmutatkozott. Ausztriába szökött és Bécsből való kitoloncolását követően 1920-ban a Szovjetunióba került. A Kommunista Internacionálé tisztviselője, majd a végrehajtó bizottság egyik titkára lett. Moszkvából 1924-ben illegálisan tért vissza Magyarországra, ahol a kommunista mozgalom szervezésében tevékenykedett.

A büntetőperes eljárások története

A Magyar Királyi Államrendőrségen iktatott jelentések alapján Rákosi Mátyás volt népbiztos ellen a [nyomozati szakasz](#) már közvetlenül a Tanácsköztársaság bukását követően megkezdődött. Ez a magyarázat arra a kérdésre, hogy az *úgynevezett Rákosi-pert*, amely 1934–1935 folyamán zajlott és ténylegesen a második per, 1919-es lajstromszámon vették nyilvántartásba. Ide szerelték a következő másfél évtized során keletkezett rendőrségi, ügyészségi, bírósági és büntetés-végrehajtási dokumentumokat is.

1925–1926 folyamán zajlott az *első per a büntetőtörvénytörvényeken 8771/1925.* iktatószámán. Rákosit ugyanis már 1925-ben sikerült elfogni,¹¹ majd a statáriális eljárásból

⁷ A nemzetközi munkásmozgalomban ismertté vált neve, továbbá elvtársai, a korábbi tanácsköztársasági vezetők (pl. Kun Béla) jó része a 30-as évek sztálini tisztogatásainak áldozatává vált.

⁸ Csunderlik 2017.

⁹ Bővebben ld. Sipos 1988.

¹⁰ A valóságban nem töltött be kulcsszerepet a harci cselekmények során. Hatos 2021. 379–382. p.

¹¹ A hírhedt Hain Péter detektív-felügyelő különítménye fogta el Weinberger (Vas) Zoltánnal együtt szeptember 22-én csapdát állítva neki a Közraktár utcában. Vas 1980. 86–89. p.

kikerülve rendes bírósági eljárásban 52 társával egyetemben – az ú. n. Vági-féle perben – 1926-ban ítélték el először nyolc és fél évre, az állami és társadalmi rend felforgatása irányuló tevékenysége és közokirathamisítás miatt. A második perben¹² került sor a Kommünben viselt szerepének vizsgálatára, és végül lázadás, felségsértés, valamint gyilkosság jogcímén ítélték életfogytig tartó szabadságvesztésre.

Az első per

Elfogását követően 1925. október 2-től december 1-ig statáriális letartóztatásban tartották, majd vizsgálati fogságba került, ami már a rendes eljárás részét képezte.¹³

*1. kép. A tárgyalásra menet az első perben.
(In: A Rákosi-per. II. számú kép)*

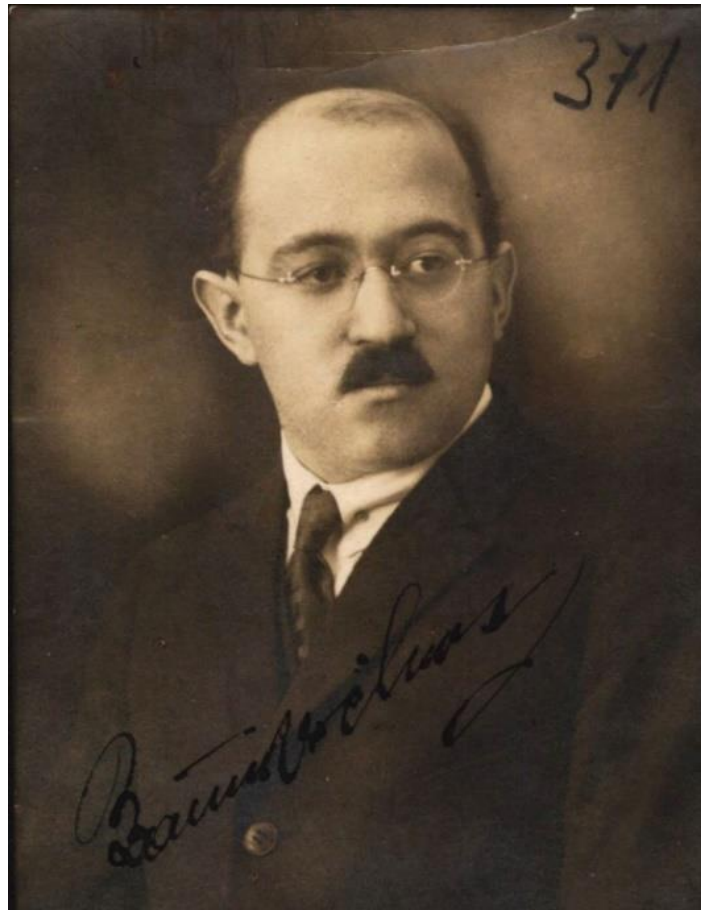
Az első fokon eljáró Budapesti Kir. Büntetőtörvényszék 1926. július 12. és augusztus 4. között tárgyalta ügyét. A tárgyalási folyamatban Rákosi nem kapott szót, vagyis nem hallgatták ki, de jelen lehetett. Az ítéletben az [1921. évi III. tc.](#) alapján az állam és társadalom törvényes rendjének erőszakos felforgatására irányuló büntetést megállapították, mint aki a fennálló társadalom megsemmisítésére és proletáruuralom erőszakos létesítésére

¹² HU BFL VII.5.c 5736/1919.

¹³ Rákosi 2002. 786–799. p.

törekedett. Ennek során a Kommunista Magyarországi Pártjának megszervezésében vett részt 1925. augusztus 18–20. között Bécsben az újjáalakuló kongresszuson. Mint vezető, irányító útmutatást és utasításokat adott a Budapestről érkező szociáldemokrata, szocialista résztvevőknek (Gögös Ignác, Óry Károly, Hámán Kató). A pártszervezeti és fegyelmi szabályzatról is előadást tartott, valamint az irányító „három bizottság” tagja lett. Több alkalommal (1925. június 29. – július 11., július 31. – augusztus 14., augusztus 31. – szeptember 13.) kommunista propaganda tanfolyamokat is szervezett Bécsben a Magyarországi Szocialista Munkáspárt¹⁴ tagjai részére Landler Jenő megbízásából. Kapcsolatban állt Kun Bélával, Szántó Bélával, Révai Józseffel, Landler Jenővel. Braun Vilmos álnéven 1924. december 21-től több alkalommal Magyarországon járt, tájékoztató munkát folytatott a szociáldemokraták és szakszervezetek körében, az üzemekben és gyárakban. Közokirathamisítást követett el.

A Budapesti Kir. Ítéltábla 1927. január 15-én másodfokon (11126/1926.) büntetésébe 1 év 3 hó beszámítást engedett, végül harmadfokon a M. Kir. Kúria 1927. május 25-én (1125/1927.) a semmisségi panaszokat elutasította.¹⁵

2. kép. Braun Vilmos győri kereskedő. A konspirátor Rákosi álneve és igazolványképe.
(HU BFL VII.5.c. 8771/1925. 371.p.)

¹⁴ A Magyarországi Szociáldemokrata Párt radikalizálódó tagjai alakították a Magyarországi Szocialista Munkáspártot. Rákosi és Landler munkája arra irányult, hogy egyesítse a szocialista, kommunista erőket és útját állja a további aprózódásnak.

¹⁵ Rákosi védelmét a nagy rutinnal rendelkező dr. Lengyel Zoltán látta el. Biztak benne az elvtársak, mert korábbi védői gyakorlata (Vasutas sztrájk és a Sallai és Fürst-ügy), valamint jó politikai kapcsolatai (pl. Bethlennel) ígéretesek voltak. Az ő sikerének könyvelték el a nyolc és fél éves büntetést is, hiszen mindenki halálbüntetésre számított.

372
409 / KA - 192 / 115

Útlevel kiállítás
~~meghosszabbítás~~

Kérelmező neve: *Dr. P. K. K. Grams Filmos*

Utítársak neve: _____

Állása (foglalkozása): *kevesekodó* Családi állapota: *nő*

Illetőségi helye: *Győr* Születési helye és ideje: *Győr 1894. IX. 17.*

Lakhelye: *Felence*

Életkora: *30* Vallása: *izse.*

Az utazás célja: _____

Kivándorlás mely kikötőn át és mely kikötőbe: *Felence - Alexandria*

Termete: *közép* Bajusza: *nyirost*

Arca: *keszke* Szeme: *barna*

Haja: *barna* Szája: *keszke*

Szakállja: _____ Orra: *keszke*

Különös ismertető jelei: *gyűrű*

Aláírás: _____

A lejárt útlevel száma: _____ kelte: _____

kiállító hatósága: _____

Az utolsó meghosszabbítás száma: _____

tartama: _____ kiállító hatósága: _____

Jelen meghosszabbítás időtartama: _____

_____ kérelmező _____ a kérelmet átvéő tisztviselő

Elbírálás:

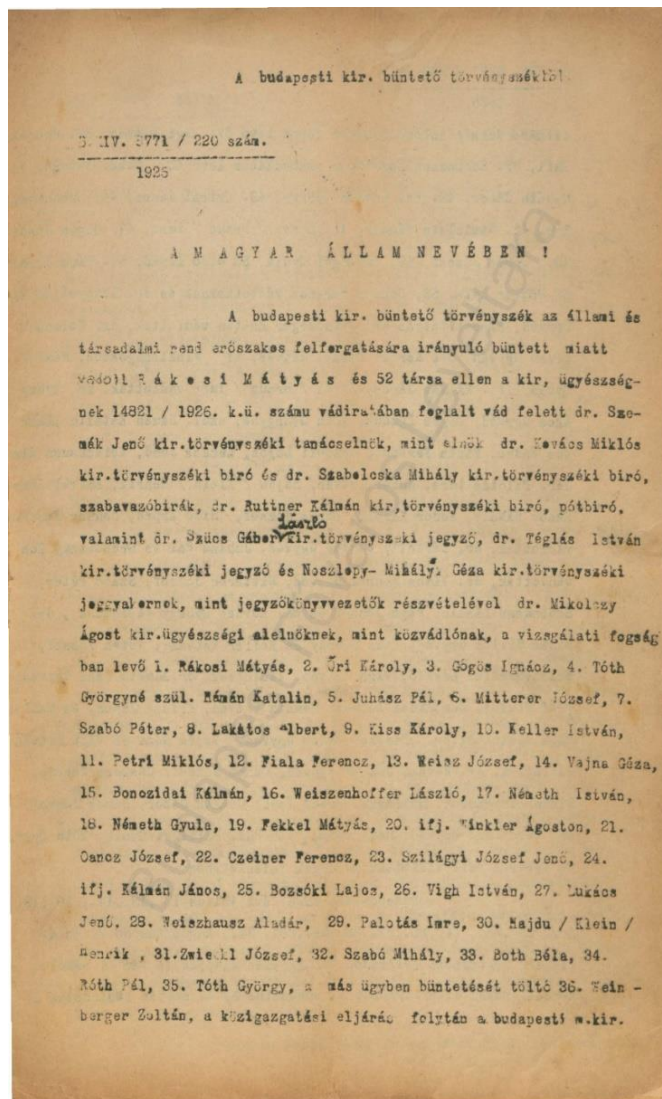
371

KIRÁLYI KÖZVETLEN
MILANO

[HU BFL VII.5.c. 8771/1925. 371.p., Útlevel kérelem 372. p., Levél konzulátusnak 369. p.,
Levél főügyésznek, 367. p.](#)

1926. augusztus 5-én került a Budapesti Kir. Országos Gyűjtőfogházba és innen szállították Vácra 1927. július 26-án.¹⁶ 1930-ban átvitték a szegedi Csillagbörtönbe, ahol az újabb per kezdetéig raboskodott. Vácra rossz körülmények között élt – nélkülözés, éhségstrájk, sötétzárka jellemezték napjait. Közben nemzetközi tiltakozó levelek követelték szabadon bocsátását, személye fokozatosan felértékelődött. A szegedi Csillagbörtönben jobb körülmények várták, kivételezett pozícióba került.

¹⁶ [HU BFL VII.101.c Fegyencörzskönyvek I.8545/1927 – Rákosi Mátyás](#)

[1. sz. dokumentum. Az első per határozatai \(HU BFL VII.5.c. 8771/1925\)](#)

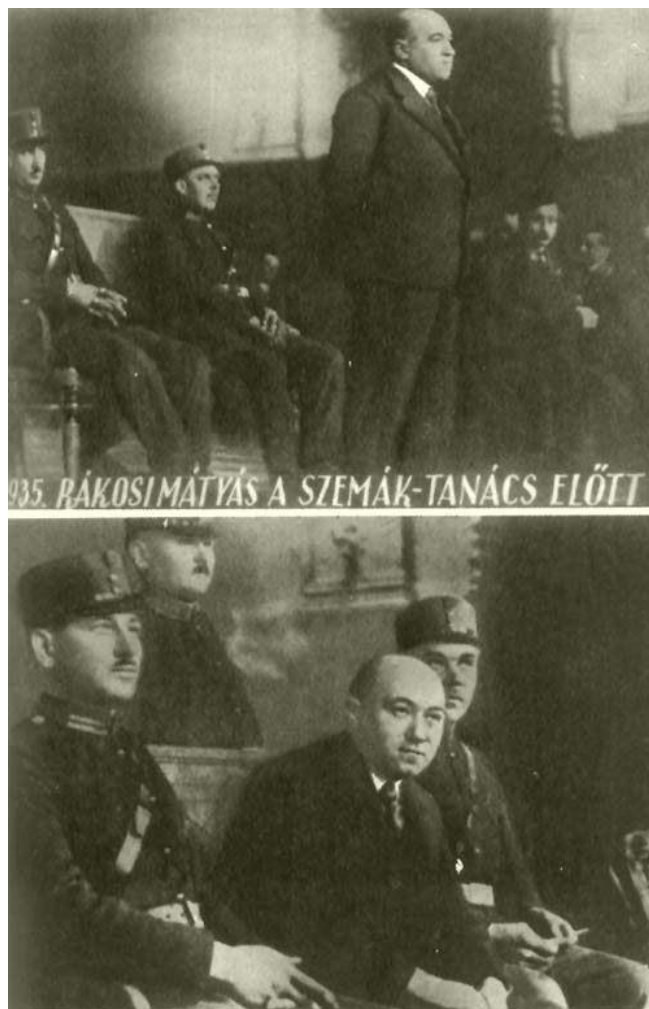
A második per

1934-ben szabadulása előtt két nappal a szegedi Csillagbörtönből Budapestre szállították és a Kommün alatti tevékenységéért vádat emeltek ellene.¹⁷

A per tárgyalása 1935. január 21. és február 2. között zajlott. Az 1935. február 8-án első fokon hozott ítéletben főbüntetésként életfogytig tartó fegyházbüntetéssel, mellékbüntetésként tízevi hivatalvesztéssel és politikai jogai felfüggesztésével sújtották. Pénzbüntetést nem szabtak ki, viszont a felmerült bűnügyi költségek (565 pengő 46 fillér) megtérítésére kötelezték. Bűnösnek találták mint a forradalmi kormányzótanács többi tagjának tette társát felségsértésben, folytatólagosan elkövetett lázadásban, 27 rendbeli gyilkosságban tette társaként

¹⁷ Ebben a perben már védelmi apparátusról beszélhetünk. Az öregedő Lengyel mellett segédje a fiatal dr. Strasszer Ernő, a rutinos és tekintélyes jogvédő Vámbéry Ruzstem és a jól képzett Domokos József sorakoztak fel.

és 17 rendbeli gyilkosságban felbujtóként, valamint tettestársként folytatólagosan elkövetett pénzhamisítás bűntette miatt.¹⁸

3. kép. Rákosi a második per tárgyalásán. (In: *A Rákosi-per XV. számú kép*)

1935. február 8-án került a Budapesti Kir. Országos Gyűjtőfogházba és a jogerőt követően augusztus 23-án szállították vissza a szegedi Csillagba.¹⁹ 1935 után már jobb elbánásban volt része. Látogatókat fogadhatott, napi egy órát sétált, olvasmányokat kapott kívülről is és külföldi tudósítókat is fogadott ügyvédek és a rokonokon túl.²⁰ Szabadon bocsájtását kérelmezte, mivel büntetése háromnegyed részét kitöltötte, de a folyamodványt elutasították. Nem is csoda, hiszen magatartása javulásra reményt nem adott.

A vádlott nem ismerte be a terhére rótt cselekmények elkövetését, sem felelősségét. A kormányzótanácsi jegyzőkönyvek alapján vádolták, de Rákosi nem emlékezett jelenlétére – Garbai vallomása szerint²¹ is sok esetben utólag, vázlatokból vagy emlékezetből jegyezték le azokat, a népbiztosok pedig nem voltak folyamatosan jelen – vagyis tagadta, hogy részt vett volna a konkrét döntésekben, bár az elvekkel, így a proletárhadsereg felállításával és

¹⁸ Magánkiadásban megjelent a vád- és védőbeszéd, valamint Rákosi felszólalása és az ítélet. *A Rákosi-per. Vád-Védelem-Ítélet.* 1935.

¹⁹ [HU BFL VII.101.c Fegyencörzskönyvek II. 716/1935 – Rákosi Mátyás](#)

²⁰ HU BFL VII.5.c 5736/1919. III. kötet 197. p.

²¹ 1935. január 19-én kelt, bratislavai (Pozsony) közjegyző által hitelesítve. II. per. 233–234. p

a statáriumrendelettel egyetértett.²² A jegyzőkönyvet sem tartotta bizonyítéknak, hiszen abban általánosan minden népbiztost feltüntettek. Tudta például, hogy a statáriumrendelet meghozatalánál nem volt jelen. A dunántúli sztrájk tárgyalásakor jelen volt, felszólalt, de valószínűleg elment közben. Szamuely Tibor megbízatásáról és az általa kivégeztetett emberekről sem tudott. Valójában április közepétől kisebb megszakításokkal július elejéig a forradalmi törvényszéken sem volt jelen, de később nem tiltakozott a döntések ellen (budapesti, szolnoki, soproni ítéletek). Az Osztrák–Magyar Bank 25 és 200 koronásainak hamisítását (3,5 milliárd korona) a kormányzótanács nem rendelte el, de Rákosi helyeselte, és május 7-én az elfogadását kötelezővé tették.²³

4. kép. Rákosi 1935-ben a második per után. (In: A Rákosi-per XIII. számú kép)

A Budapesti Kir. Ítéltábla 1935. július 1-jén helybenhagyta az elsőfokú ítéletet, csupán a pénzhamisítás vádja alól – anyagi semmisségi okból, elévülés folytán – mentette fel Rákosit.

²² A statáriumrendelet (I. sz. rendelet), majd a forradalmi törvényszékek felállítása (IV. sz. rendelet) és alkalmazásuk, eljárásuk a büntetőtörvénykönyvek félretételét jelentették. Tulajdonképpen a Kommün és népbiztosok határozatainak megsértése, és amit még büntetni jónak láttak volt a bűncselekmény és a büntetést is maguk állapították meg. A közönséges bűncselekmények büntetése nem is jött szóba, vagyis a törvényszékek célja a megfélemlítés volt. Rákosi részt vett ezen rendeletek meghozatalában, illetve népbiztosként hozott rendeletei megszögőit ezen fórumok elé utalta (üzletek bezárása és áruk kiadása halálbüntetést von maga után).

²³ Lengyel Gyula, áprilistól pénzügyi népbiztos, az Osztrák–Magyar Bank bankjegyeinek hamisításába kezdett (200 és 25 koronás, majd 1-2 koronás címletek) március, április folyamán a Kormányzótanács megbízásából, amely ülésen Rákosi is részt vett. A LXXXV. sz. rendelet előírta a fizetőeszköz kötelező elfogadását, amelyekből júniusig 3,5 milliárd korona értékben készültek a perben hamisnak nyilvánított bankjegyek (Ezek voltak az ún. fehér pénzek.).

A vádlott, a védők és az ügyész által benyújtott semmisségi panaszokat²⁴ visszavonásuk után nem továbbították a Kúriának, így 1935. július 11-én jogerőssé vált az elsőbírói ítélet (1935. február 8.), valamint a másodbírói döntés a pénzhamisítás büntette alóli felmentés tárgyában (július 1.).

1935. szeptember 23-án Rákosi Domokos József védő útján kérte az utólagos összbüntetésbe foglalást. A kir. ügyészség nem támogatta (október 19.), mivel első büntetését kitöltötte és a másodikat nem folytatólagosan, hanem előzetes letartóztatás után július 1-i jogerővel kezdte meg. Vagyis nem volt meg a jogalap. 1935. december 28. a Büntetőtörvényszék ítéletben utasítja el az összbüntetést. A Kúria 1936. április 29-én helyt adott az összbüntetésbe foglalási kérelemnek, mivel az első ítélet végrehajtását követően Rákosi nem került szabadlábra. A Büntetőtörvényszék 1936. június 25-én összbüntetésbe foglalva a két ítéletet, életfogytig tartó fegyházbüntetést szabott ki rá.²⁵

Az Igazságügyminisztérium engedélyével 1940. október 30-án feltételes szabadságra bocsátották az 1944. október 30-ig terjedő időszakra. Egy hónapot engedélyeztek számára oroszországi rokonai meglátogatására. Rákosi november 2-án elhagyta az országot és rendőrségi jelentések alapján december 23-án még nem tért vissza ezért 1941. január 2-án visszavonták a feltételes szabadság kedvezményét.

Kérdések

Az eljárások ismeretében önkéntelenül felmerülnek bennünk bizonyos kérdések, amelyekre nehezen találni egyértelmű és logikus magyarázatot.

Miért nem a Kommün során végzett tevékenysége képezte az első vád és per tárgyát és miért nem statáriális eljárásban ítélték?

Domokos József későbbi védőügyvéd véleménye szerint a statáriális eljárást Bethlen István beavatkozása miatt kerülhette el Rákosi, mint ahogy a Kommün alatti magatartását sem kívánták ekkor, az első rendes perben vizsgálni 1925-ben, ugyanis a rezsím politikai konszolidációjának céljait nem szolgálta volna egy ilyen jellegű eljárás.²⁶ A statáriális eljárásból való átmenetre a korabeli sajtó is szolgáltatott magyarázatot, miszerint a vádak mennyisége miatt a rögtönítélő bíróság nem tudta befejezni az eljárást, ezért terelték jogszerűen a rendes bírósági útra az ügyet. A Kommün alatti magatartás vizsgálatát viszont a közgondolkodás elvárta volna.²⁷

Miért kellett két pert lefolytatni Rákosi ellen?

A második perre azért került sor, mert nem akarták kiengedni Rákosit a Szovjetunióba, illetve mint veszélyes agitátort sem látták volna szívesen szabadlábon. 1935-ben állítólag már az

²⁴ A semmisségi panasz olyan perorvoslati lehetőség, amelyben valamelyik perbeli fél a bíróságnak valamely vélt vagy valós törvénysértését támadja, és ennek alapján az eljárásnak, illetve az ítéletnek hatályon kívül helyezését kéri.

²⁵ HU BFL VII.5.c 5736/1919. XI. kötet

²⁶ Domokos 1979. 323–324. p.

²⁷ <http://www.huszadikszazad.hu/1925-szeptember/politika/rakosi-matyast-felelossegre-vonjak>

útlevele is készen állt a Külügyminisztériumban, pontosabban Lengyel Zoltán, a védőügyvédje birtokában volt.²⁸

Mi magyarázhatja a vádtanács vezetőjének azonosságát mindkét per esetében?

Meglehetősen érdekes egyezés figyelhető meg Rákosi mindkét tényleges perében a tanácsvezető bíró személyét illetően. Elsőfokon a határozatot 1935. február 8-án a [dr. Szemák Jenő](#)²⁹ által vezetett tanács hozta. Ugyanő jegyezte az 1926. augusztus 26-án kelt ítéletet a Budapesti. kir. Büntetőtörvényszéken. Rákosi mellett más kommunisták ügyét is tárgyalta, hírhedt kommunistaellenes és szélsőjobboldali szimpatizáns volt, ez lehet a magyarázat személyére.

Miért nem foglalták azonnal összbüntetésbe az ítéleteket?

Összbüntetésbe kellett volna foglalni az ítéletet elsőfokon, de ez elmaradt, amely eljárásjogi hiba volt. A későbbiekben a védők beadványainak hatására sikerült elfogadtatni a jogi érveket³⁰ és a Kúria az életfogytig tartó büntetést (második per) 15 évre módosította, amit 1925–1940 között eltöltött börtönéveket figyelembe véve kitöltöttnek vettek.

Miért engedték ki a fegyházból, majd el az országból 1940-ben?

Az akkori jogi szabályozás folytán is összbüntetésbe foglalták a két kiszabott büntetést, 1940-ben tehát nem kegyelemmel, hanem azért szabadult, mert lejárt az összbüntetésre megállapított 15 év büntetés 1925-től számítva. 1940. október 30-án a Szovjetunióba távozatott a cári csapatok által 1849-ben, a szabadságharc végén zsákmányolt 50 db honvédzászlóért cserében. Horthy meg akart szabadulni egy veszélyes kommunista felforgatótól és korábban szempont volt, hogy Magyarországon ne politizáljon.³¹

Ahogy fentebb írtam 1941. január 2-án visszavonták a feltételes szabadság kedvezményét, mivel egy hónap elteltével nem tért vissza Magyarországra. Néhány évvel később a megszálló szovjet hadsereggel megérkezett, de ez már egy másik történet.

Levéltári források

Budapest Főváros Levéltára (BFL)

VII.5.c Budapesti Királyi Büntetőtörvényszék iratai. Büntetőperek iratai

VII.101.c Budapesti Királyi Országos Gyűjtőfogház (1947-től Budapesti Országos Büntetőintézet, 1951-től Budapesti Országos Börtön) iratai. Fegyenctörzskönyvek

(utolsó lekérdezés: 2021. július 12.)

²⁸ Domokos 1979. 324–325. p.

²⁹ Máramaroszigeten jogakadémiai tanár, majd 1920 után Budapestre került. 1925-ben a Budapesti kir. Büntetőtörvényszék tanácselnöke lesz, majd 1937-ben másodelnöke, 1939-től a törvényszék elnöke lett. Szálasi kinevezte a Kúria elnökévé.

³⁰ Domokos 1979. 353–354. p.

³¹ Ungváry–Meruk 2018. 22–24. p., Feitl 2020. 74. p.

Nyomtatott források

Domokos 1979.

Domokos József: *Emlékezik egy kommunista védőügyvéd.* Budapest, 1979.

A Rákosi-per. Vád–Védelem–Ítélet.

A Rákosi-per. Vád–Védelem–Ítélet. Felelős kiadó: Vámbéry Ruzstem–Victorisz Géza. Budapest, 1935.

A Rákosi-per

A Rákosi-per. Összeállította: Györffy Sándor. Budapest, 1950.

Rákosi 2002.

Rákosi Mátyás: *Visszaemlékezések: 1892–1925. II. kötet.* Szerk.: Feitl István–Gellériné Lázár Márta–Sipos Levente. Sajtó alá rend. és a jegyzeteket kész. Baráth Magdolna. Budapest, 2002.

Vas 1980.

Vas Zoltán: *Viszontagságos életem.* Budapest, 1980.

Felhasznált irodalom

- Csunderlik 2017. Csunderlik Péter: *Radikálisok, szabadgondolkodók, ateisták. A Galilei-kör története (1908–1919).* Budapest, 2017.
- Feitl 2020. Feitl István: *Ki volt Rákosi Mátyás?* Budapest, 2020.
- Hatos 2021. Hatos Pál: *Roszfűük világforradalma. Az 1919-es magyarországi Tanácsköztársaság története.* Budapest, 2021.
- Rév 1969. Rév Erika: *A népbiztosok pere.* Budapest, 1969.
- Sipos 1988. Sipos Péter: *Legális és illegális munkásmozgalom (1919–1944).* Budapest, 1988.
- Ungváry–Meruk 2018. Ungváry Krisztián–Meruk József: *Rákosi Mátyás eltitkolt szolgálatai. Egy sztálinista diktátor börtönben, jólétben és száműzetésben.* Budapest, 2018.

Impresszum
Budapesti Levéltári Mozaikok

A kiadó neve: Budapest Főváros Levéltára
A kiadó székhelye: 1139 Budapest, Teve u. 3-5.
Felelős kiadó: Dr. Kenyeres István főigazgató

Főszerkesztő: Dr. Simon Katalin
Szerkesztőség: Fazekasné Dr. Toma Katalin, Dr. Fehér Csaba, Dr. Garami Erika, Dr. Ternovác Bálint,
Dr. V. László Zsófia, Tóth Gergely (technika- és honlapfelelős)

A szerkesztőség elérhetősége: 1139 Budapest, Teve utca 3-5.; 1554 Budapest, Pf. 41.

e-mail: mozaikok@bparchiv.hu

ISSN 2939-6921